

BRATOVŠTINA SVETOG JERONIMA U UDINAMA

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb – Marino MANIN, Zagreb

U uvodu se ukazuje na povijesne veze između hrvatskih i slovenskih krajeva s Furlanijom u srednjem vijeku, tijekom i intenzitet slavenske kolonizacije i tragove slavenske toponomastike furlanskih sela. Predstavljen je nastanak (1452. god.) i povijesni razvoj slavenske bratovštine sv. Jeronima u Udinama, njihova umjetnička baština i statut prepisan 1479. godine. Autori se kritički osvrću na radove slovenske i talijanske historiografije u kojima je obrađena prošlost i statut slavenske bratovštine. U prilogu rada objavljen je prijepis statuta i njegov prijevod na hrvatski jezik.

Grad Udine (slov. Videm), danas upravno sjedište sjeveroistočne talijanske pokrajine Furlanije (tal. Friuli), svoj povijesni razvoj započinje sredinom XIII. stoljeća. Na području grada nalazio se u ranijim stoljećima kaštel koji je, zajedno s širom okolicom, 983. godine njemački car Oton II. darovao akvilejskom patrijarhu. Nastanak i razvoj naselja odvija se u doba patrijarha Bertolda VII. Meranskog (1218.–1251.), bivšeg hrvatskog bana (1209.–1211.), koji se služi povoljnim strateškim položajem grada za izgradnju složenijeg obrambenog fortifikacijskog sustava. Istodobno (oko 1248. god.) proširuju se gradski trgovi Mercato Vecchio i Mercato Nuovo. Stanovnicima grada potvrđena su prava o slobodi trgovanja i slanja njihovih predstavnika u vijeće furlanske pokrajine. Grad tada doživljava brz proces urbanizacije i porasta pučanstva. U kratkom vremenu, od posljednjih desetljeća XIII. do sredine XIV. stoljeća, grad se razvija u jedno od vodećih središta sjeveroistočnog dijela Apeninskog poluotoka. U kasnijim stoljećima dopijeva u procijep sukoba između akvilejskog patrijarha i najmoćnijih lokalnih feudalnih obitelji na čelu s vojvodama iz kuće Savorgnan. Početkom XV. stoljeća sukob prerasta lokalnu razinu, a protivnici traže pomoć od moćnih i za taj prostor zainteresiranih susjednih država. Tristan de Savorgnan oslanja se na nedaleku Republiku sv. Marka, a akvilejski patrijarh za saveznika odabire ugarsko-hrvatskog vladara Sigismunda Luksemburškog. Sukob je završen ulaskom mletačke vojske u Udine, 6. lipnja 1420., čime

je zauvijek prestala vlast akvilejskog patrijarha nad Furlanijom¹. Grad Udine nakratko su u toku rata Cambrayske lige zauzele postrojbe cara Maksimilijana (1514. god.), ali je uskoro vraćen u sastav mletačkog dukata, pod čijom upravom ostaje do konačne propasti Prejasne Republike 1797. godine. Iako su Mlečani tijekom čitavog razdoblja gospodstva Furlanijom Udinama pridavali veliko značenje (sjedište vrhovnog vojnog zapovjednika Furlanije i pokrajinskog vijeća), grad u XVI. i XVII. stoljeću doživljava gospodarski i demografski nazadak². Upravo u prvom stoljeću mletačke uprave Furlanijom i Udinama izdvaja se kao samostalna udruga slavenska bratovština sv. Jeronima, čije ćemo djelovanje i statut razmotriti u idućim poglavljima ovoga rada.

Povijest slavensko-furlanskih veza može se pratiti od ranog srednjeg vijeka. U vrijeme doseljavanja Slavena u gornjoitalsku nizinu (oko 600. god.) njihov je prodor prvotno zaustavljen upravo na istočnom rubu Furlanske nizine, gdje je postojao jak obrambeni sustav langobardskih utvrđenja (langobardski limes). Prodori se nastavlja u drugoj polovici VII. i početkom VIII. stoljeća, kada Slaveni naseljavaju dio današnje Beneške Slovenije, čime se slavensko-furlanska granica konačno ustaljuje između mora i Alpa na langobardskom limesu. Za franačke uprave Furlanija stječe status vojvodstva (marke) te u svojem sastavu objedinjuje i veći dio slavenskog područja (donja Panonija, gornje Posavlje, Istra i hrvatske zemlje). Oko godine 828. područje podređeno Furlanskoj marci podijeljeno je na četiri grofovije: Furlaniju (s porječjem Soče), Istru (s Tršćanskim krasom), Donju Panoniju i »grofoviju uz Savu«. U vrijeme podložnosti Furlanije akvilejskom patrijarhu nastaju, zapadno od slavensko-romanske etničke granice, brojna kolonizirana slavenska sela. Kolonizaciju su podupirali i sami patrijarsi, naseljavajući seljačko pučanstvo u plodnu Furlansku nizinu u kojoj već od X. stoljeća postoji oko 70 slavenskih sela okruženih romanskim stanovništvom. Najkasnije do XV. stoljeća većina naselja je romanizirana (osobito u dolini Bijele), a o njihovu negdašnjem slavenskom podrijetlu svjedočila su imena mjesta, danas najvećim dijelom promijenjena (Goricizza, Gorizzo, Gradisca, Sella, Medea Sclabonica, Sanctus Vitus de Sclabonibus, Sclavons, Passian Schiavonesco, San Leonardo di Schiavoni, Santa Maria di Sclavonico). U to se vrijeme čak i u posve furlanskim mjestima susreću slavenska osobna imena: Dragovid, Beliša, Zdegoj, Dragoslav itd.³. Mletački izvori iz 1300. godine označavaju brdovit kraj

¹ Godine 1420. Mlečani su stekli veći dio Furlanije; manji, istočni dio pokrajine pripao je goričkim grofovima. U njihovu posjedu ostaje do 1500. godine, kada dopijeva pod upravu Habsburgovaca.

² Sredinom XIII. st. Udine imaju oko 6.000 stanovnika. Godine 1483. mletački kroničar Marino Sanudo bilježi 15.000 stanovnika, da bi nakon stoljeća i pol opadanja, godine 1620., Udine imale svega 10.000 stanovnika. O povijesnom razvoju Udina usporedi najvažnija djela: A. BATTISTELLA, *Il Castello di Udine*, Udine, 1929.; P. S. LEICHT: *Breve storia del Friuli*, Udine, 1930.; ISTI: *Studi di storia friulana*, Udine 1955.; G. di CAPORIACCO: *Udine. Appunti per la storia*, Udine, 1976.; A. TAGLIAFERRI: *Udine nella storia economica*, Udine, 1982.; F. TENTORI: *Udine. Mille anni di sviluppo urbano*, Udine, 1982.; C. T. ALTAN: *Udine in Friuli*, Udine, 1983.

³ O ranoj slavenskoj kolonizaciji Furlanije usp.: S. RUTAR, *Slovenske naselbine po Furlanskem*, Ljubljanski zvon, god. III., br. 1-2, Ljubljana, 1883., str. 53-60, 122-128, 188-193; H. TUMA: *Avtonomna uprava Beneške Slovenije*, Slovenski pravnik, god. XLVII., br. 9-10, Ljubljana, 1933., str. 231-243; ISTI: *Beneška Slovenija*, Planinski vestnik, god. XXXIV., br. 2, Ljubljana, 1934., str. 38-43; M. KOS: *Istorija Slovenaca*, Beograd, 1960., str. 154-156, 203-206; O stanovništvu Furlanije i Udina kroz stoljeća, etničkim i demo-

iznad Furlanske nizine »in Schiavonis«⁴. Nekadašnja imena tamošnjih naselja također su živ dokaz slavenske nazočnosti: Versia Sclavonica (danas Versa pod Krminom), Villa Sclavonica (Meretto kod Palmanove), Borgo dei Sclavons (Martegliano), Farra di Gradisca (Farra) i dr. Tvrdog izgovora slavenskog jezika u furlanskim selima prisjeća se u svojem djelu *Costituzioni e leggi antiche dei Furlani* (1566. god.) čedadski povjesničar Nicoletti: »U selima je slavenski jezik bio puno više rabljen od furlanskog, stoga se osjeća njegova grubost i nezgrapnan zvuk«⁵. Jedno stoljeće kasnije (1669. god.) engleski putnik Brown spominje razvijenost trgovačkih veza Furlanije sa slavenskom unutrašnjošću te ističe kako stanovnici vodećeg furlanskog grada Udina govore slavenskim jezikom ili mješavinom slavensko-furlanskog jezika⁶.

U vrijeme kad je proces romanizacije nemalog dijela slavenskih sela u Furlanskoj nizini i Beneškoj Sloveniji poprimao sve izrazitija obilježja (XV. st.), u Udinama, gradu koji je upravo tada prerastao u vodeće upravno i gospodarsko sjedište Furlanije, nastao je statut bratovštine iseljenika iz slavenskih krajeva, ponajprije s hrvatskog i slovenskog etničkog područja. Razvijajući se u jako trgovačko-prometno stjecište na raskrižju putova s mletačkog područja prema srednjoj Europi i hrvatskim zemljama, Udine su tada predstavljale grad u kojem je djelovao nemali broj doseljenika, stalno ili privremeno nastanjenih, iz različitih dijelova susjednih država. Osim velikog broja doseljenika s različitih područja mletačkog dukata, kao i ostalih gradova Apeninskog poluotoka, u Udinama se spominje razvijena i članstvom brojna zajednica Slavena podrijetlom iz hrvatskih i slovenskih područja⁷.

Spomen o postojanju i djelovanju slavenske bratovštine u Udinama ne nalazimo u hrvatskoj historiografiji. Jedini do sada poznati radovi koji su obrađivali ili doticali povijest bratovštine sv. Jeronima pripadaju talijanskim (većim dijelom) i slovenskim povjesničarima. Kratke podatke o postojanju zajednice slavenskih iseljenika i njihovoj bratovštini u Udinama donose kao usputan i ne suviše istaknut podatak autori pregleda

grafskim promjenama i osobitostima toponomastike usp.: P. S. LEICHT, *Studi di storia friulana*, str. 301–306; G. B. DELLA PORTA: *Toponomastica storica della città e del Comune di Udine*, Udine, 1928.

⁴ Nazivajući planinski dio ponad Furlanske nizine »Schiavonia«, mletački onodobni izvori ističu kako su tamošnja sela nastanjena »drugim i zasebnim narodom«, etnički različitim od furlanskog pučanstva. U XIII. stoljeću mnoga već postojeća sela dobivaju pridjev »slavenski«.

⁵ S. RUTAR: *nav. dj.*, str. 125–126

⁶ H. TUMA: *Beneška Slovenija*, str. 41, 43

⁷ Od istaknutijih doseljenika s hrvatskih prostora u Udinama se spominje slikar, drvorezbar i dekorater Ivan iz Zagreba (Baptista Zagrabienis, Battista Schiavone, Battista da Dalmazia), koji je u drugoj polovici XV. stoljeća živio i djelovao u Udinama i mjestu S. Daniele. Njegov sin Martin (rođen 1467.), u izvornim poznat pod imenom Pellegrino da San Daniele, bio je poznati slikar, a keći Ana supruga Giovannija de Cramarisa, jednog od najpoznatijih furlanskih sitnoslikara. Zagrepčanin Ivan posljednje je godine života proveo u teškim materijalnim prilikama te su mu pomagali naši sunarodnjaci iz slavenske bratovštine. Osim Ivana, u Furlaniji i Udinama se od naših majstora spominju u XV. stoljeću i zlatar Juraj iz Dubrovnika te slikar Nikola pok. Petra iz Zagreba. O tome opširnije vidi u: I. KUGLI, *Magister Baptista Zagrabienis*, Bulletin JAZU, god. VI., br. 1, Zagreb, 1958., str. 26–31; G. BERGAMINI: *Battista da Zagabria*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. XXXII. (Priatelj zbornik, sv. I.), Split, 1992., str. 563–571.

povijesti i kulturne baštine Udina⁸ te, od slovenskih povjesničara, I. Gruden u svojem pregledu slovenske povijesti⁹.

Nasuprot navedenim radovima, u kojima su zabilješke o slavenskoj bratovštini krajnje ograničene, potrebno je nešto više kazati o radovima nekolicine talijanskih i jednog slovenskog istraživača. Većini radova koje ćemo spomenuti zajednički je temeljit osvrt na najvažnije događaje iz prošlosti bratovštine, prikaz njezine kulturne baštine te, osobito, analiza statuta. Istraživač arhivske građe i knjižnih fondova Udina Giovanni Fabris prvi se u cjelovitoj studiji pozabavio povijesnim djelovanjem i statutom slavenske bratovštine. U radu *Codici e manoscritti. Statuti di antiche confraternite udinesi presso l'archivio del civico spedale*, objavljenom 1907. godine¹⁰, autor je prvi ukazao na postojanje nekoliko rukopisnih kodeksa koji su se do tada čuvali u arhivu Gradske bolnice, a upravo su u to vrijeme premješteni u Gradsku biblioteku Udina, gdje su činili zaseban rukopisni fond. Obrađujući djelovanje i objavljujući statute udinskih bratovština S. Maria Misericordia e Pauperibus Christi detur (S. Maria dei battuti) i svećeničke bratovštine S. Gerolamo sa sjedištem u katedrali, Fabris je zasebno obradio sadržaj statuta slavenske bratovštine te u prilogu objavio njegov prijepis. Rabeći kao predložak Fabrisov prijepis statuta, slovenski je odvjetnik Anton Urbanc u svojoj studiji iznio s pravnog motrišta osnovna obilježja bratovštine, osobito njezinu karitativnu ulogu i oblike socijalne pomoći siromašnijem članstvu. Pridajući bratovštini slavenski (hrvatski i slovenski) značaj, autor je u prilogu, uz Fabrisov izvornik, objavio i prijevod statuta na slovenski jezik¹¹. Urbancov prilog izazvao je uskoro reakcije talijanskog povjesničara Giovannija Battista Corgnalija. U radu *Lo statuto della confraternita di S. Girolamo degli Schiavoni*¹² objavljuje vlastito čitanje statuta, upozorava na neke, pretežno sitne razlike s Fabrisovim prijepisom te žestoko napada Urbancov »slavenski« pristup. Iako opravdano upozorava na neke netočnosti u prijevodu slovenskog istraživača, Corgnali u tumačenju osnovnih obilježja bratovštine zapada u politički obojene stavove. Nastojeći dokazati neporecivu činjenicu da je bratovština (kako joj i samo ime kazuje) imala slavenski značaj, Corgnali bez valjanih dokaza umanjuje ili potpuno isključuje postojanje, brojnost i značenje slavenske zajednice u Udinama i Furlaniji¹³. Dvije godine kasnije (1942.), Corgnali u prilogu *La confraternita udinese di S. Girolamo degli*

⁸ M. BUORA: *Guida di Udine. Arte e storia tra vie e piazze*, Trieste, 1986., str. 227; F. TENTORI: *Udine (Le città nella storia d'Italia)*, Roma-Bari, 1988., str. 37, 170.

⁹ *Zgodovina slovenskega naroda*, sv. II., Celovec, 1914., str. 414

¹⁰ Bollettino della civica biblioteca e del museo, god. I., br. 2-3, Udine, 1907., str. 48-56

¹¹ *Slovenska bratovščina sv. Hieronima v Vidmu iz leta 1452. (Confraternita Di S. Gerolamo degli Schiavoni)*, Glasnik Udruženja aktuaara Kraljevine Jugoslavije, god. IV., br. 1-2, Ljubljana, 1940., str. 5-25.

¹² Ce fastu? Bollettino della Società filologica friulana, god. XVI., br. 1, Udine, 1940., str. 197-201

¹³ Osvrt na studije A. Urbanca i G. B. Corgnalija (iz 1940.) donosi A. BUDAL u radu *Nazori o najzapadnejših Slovencih*, Ljubljanski zvon, god. LX., br. 9-10, Ljubljana, 1940., str. 521-522. Ističući važnost tih studija za upoznavanje kolonizacije Slavena i etničke granice njihovih prodora u Furlaniju, Budal primjećuje političku obojenost tih studija te zaključuje kako odgovor na problem naseljavanja i nazočnosti Slavena u sjeverozapadnoj Italiji treba prije svega tražiti u valjanoj jezikoslovnoj analizi tamošnje toponomastike.

*Schiavoni*¹⁴ iznosi zasigurno koristan i istraživačima upotrebljiv pregled kronologije najvažnijih događaja iz prošlosti bratovštine. Osvrćući se na već spomenutu studiju A. Urbanca, iznosi svojem prethodnom radu istovjetne dokaze te autora proglašava slovenskim nacionalistom. Osim slavenske bratovštine, Corgnali se u ovom radu osvrće i na bratovštinu njemačkih iseljenika u Udinama, držeći, kao dokaz više tvrdnji o romanskom značaju Udina i tamošnjih bratovština, da je i ova udruga imala pretežito furlanski, odnosno talijanski značaj. Naposljetku, jedina studija talijanskih povjesničara za koju možemo u potpunosti kazati da je oslobođena nacionalnih i političkih opterećenosti i predrasuda – rad je Pietra Somede De Marco¹⁵. Ne ulazeći u pojedinosti statuta koji su već objavili njegovi prethodnici, Someda djelovanje slavenske bratovštine uklapa i uspoređuje s ostalim tada nazočnim udinskim bratovštinama. Za razliku od većine svojih prethodnika, iznosi nešto opsežniji pregled povijesnog djelovanja bratovštine, s posebnim naglaskom na njezinu umjetničku baštinu.

Počeci djelovanja zajednice Slavena u Udinama vezani su uz povijest bratovštine njemačkih doseljenika¹⁶. U sastavu »confraternita degli Tedeschi« slavenska se bratovština spominje sredinom XV. stoljeća. Godine 1452. Slaveni se odvajaju od bratovštine Nijemaca i osnivaju nezavisnu bratimsku udrugu, posvećenu sv. Jeronimu te se ta godina uzima kao početak njezina djelovanja. Prvotno sjedište bratovštine nalazilo se u predgrađu Udina (borgo S. Antonio ili Porta Ronchi). Oltar slavenske bratovštine, posvećen sv. Antunu opatu, štovao se u dominikanskoj crkvi sv. Petra mučenika u gradu. Početkom 80-ih godina XV. stoljeća bratovština napušta¹⁷ staro sjedište u varoši S. Antonio i preseljava se u neposrednu blizinu udinske katedrale¹⁸ uz koju podiže nevelik hospicij (chasa) za okupljanje bratima u zajednička vijeća, ali i za zbrinjavanje bolesnih, siromašnih i nemoćnih članova udruge¹⁹. Kako su u međuvremenu sporovi s predstojnikom dominikanskog reda, u sklopu čije crkve se nalazio oltar bratovštine, doveli u pitanje mogućnost daljnje uporabe tamošnjeg oltara sv. Antuna opata, bratovština 1482. godine

¹⁴ Archivio veneto, V serie, god. LXXII., br. 59–62, Venezia, 1942., str. 110–120

¹⁵ *La confraternita di S. Girolamo degli Schiavoni (contributo allo studio delle fraterne di Udine)*, Sot la nape, Società filologica friulana, god. XVI., br. 2, Udine, 1964., str. 3–7.

¹⁶ O njemačkoj bratovštini u Udinama usp.: G. LOSCHI, *Statuto di una confraternita di Tedeschi a Udine*, Udine, 1895.

¹⁷ Premještanje sjedišta bratovštine iz predgrada u neposrednu blizinu katedrale vezuje se i uz djelovanje svećenika Nikole s Krka, kapelana slavenske bratovštine. Nikola se već od ranije spominje kao stanovnik užeg gradskog središta. Njegovim utjecajem i zalaganjem kod udinskih crkvenih vlasti omogućeno je da slavenska bratovština dobije prostor za vlastiti hospicij uz sam gradski trg. O doseljavanju i djelovanju duhovnih osoba sa slovenskih i hrvatskih područja u Udinama usp.: F. De VITT, *Istituzioni ecclesiastiche e vita quotidiana nel Friuli medioevale*, Deputazione di storia patria per le Venetie. Miscellanea di studi e memorie, vol. XXXIX., Venezia, 1990., str. 195–196.

¹⁸ Zanimljiv je podatak da je deset godina prije odvajanja slavenske bratovštine u samostalnu udrugu sklopljen ugovor (1. VI. 1442.) između graditelja udinske katedrale i istarskog kamenoklesarskog majstora Kristofora s Briona. Kristofor je kamen za izgradnju oltarne pregrade u katedrali pripremao na Brionima i zatim dopremio u Udine. Cijena učinjenog posla iznosila je 42 zlatna dukata (Š. MLAKAR: *Brioni*, Brioni, 1971., str. 16).

¹⁹ Hospicij bratovštine Slavena nalazio se kraj glavnog gradskog trga u Udinama; desno od crkve Madonna della Purità, odnosno na uglu ulice S. Francesco i Ulice obučara koji su također ovdje imali vlastiti hospicij.

stječe dopuštenje udinskog kaptola da u njihovoj crkvi uzdržava oltar svojega sveca zaštitnika. Tamošnja bratovština svećenika²⁰ ustupa im na uporabu već postojeći oltar sv. Jeronima te otada ovaj dalmatinski svetac i zaštitnik brojnih hrvatskih bratovština uzduž Apeninskog poluotoka (Venecija, Rim, gradovi u Ankonitanskim markama) postaje vodeći zaštitnik slavenske zajednice u Udinama. Čini se da je upravo u drugoj polovici XV. stoljeća slavenska bratovština u Udinama dostigla najveći uspon, i po broju članova i po gospodarskim mogućnostima i financijskom statusu. Krajem stoljeća bratovština je poduzela brojne aktivnosti na uređenju svojega sjedišta. Uz tadašnjeg udinskog liječnika Urbana Dianu (podrijetlom iz mjesta Cordenons; godine 1460. imenovan liječnikom fizikom Uđina), vezana je pregradnja i proširivanje zgrade hospicija 1493. godine, o čemu je svojedobno svjedočio i natpis zahvale na pročelju hospicija²¹. U hospiciju se nalazila velika i drvenim gređem presvođena dvorana za sastanak bratima, urušena i nestala u kasnijim pregradnjama. Iznad glavnih vrata nalazila se gotička freska s prikazom sv. Jeronima. Svetac je prikazan u sjedećem položaju, a ispod njega se u dva reda nalaze članovi bratovštine. Prema istraživanjima talijanskih povjesničara umjetnosti, freska je nastala 1494. godine, a autor je slikar Francesco Martilutti²². Početkom XVI. stoljeća troškovnici bratovštine bilježe nova novčana izdvajanja za ukrašavanje zgrade i oltara te nabavu novih predmeta potrebnih u liturgiji. Godine 1521. pozlatar Vincenzo primio je u više obroka ukupno 232 lire i 10 solida za pozlaćivanje jedne oltarne pale bratovštine, a 1533.–1534. godine bilježe se izdaci za kupovanje križeva, kaleža i posrebrenih i pozlaćenih figura s likom sv. Jeronima.

Nakon Dianinog proširivanja i obnove zgrade krajem XV. stoljeća, prva veća pregradnja obavljena je posljednjih godina XVIII. stoljeća. Tom je prilikom spomen-kamen s tekstom zahvale Diani uzidan u dio fasade okrenute vrtu.

U posljednjem stoljeću (XVIII.) svojega djelovanja slavenska je bratovština, poput većine ostalih udruga sličnog obilježja, izgubila dotadašnje značenje. Prihodi od člana-

²⁰ Bratovština svećenika udinske katedrale također je štovala i nosila ime sv. Jeronima. Statut svećeničke bratovštine objavljuje G. Fabris u prilogu: *Codici e manoscritti...* str. 49–50

²¹ URBANUS. DIANA
PHISICA. PROFESSUS
UTINI. MERUIT
ANNOS. III. XQUE
CHARITATE. PUBLICA
DOMUM. LABENTEM
AD. URBIS. ORNATUM
NOVITATE. RESTITUIT
ANN. D. MCCCCLXXXIII

(Urban Diana, bavio se liječništvom u Udinama, trinaest godina javnom dobrotvornošću. Kuću koja se srušila vratio je obnovljenu gradu, godine gospodnje 1493.). Prema : P. Somenza de Marco: nav. dj., str. 6–7.

²² U izvorima se Francesco Martilutti naziva još i »de Alessiis« i »de Gallis«. Kao slikar u Udinama i okolici spominje se od 1491. do 1512. godine. Usp.: L. LANZI: *Storia pittorica della Italia*, vol. II, parte I., Bassano, 1796., str. 36–37; G. de RINALDIS: *Della pittura Friulana. Saggio storico*, Udine, 1798., str. 6; F. di MANIAGO: *Storia delle Belle Arti Friulane*, Venezia, 1819., str. 26, 121; ISTI: *Guida di Udine*, Udine, 1893., str. 63; V. JOPPI: *Contributo quarto ed ultimo alla storia dell'arte nel Friuli ed alla vita dei pittori, intagliatori, scultori, architetti ed orefci Friulani dal XIV al XVIII secolo*, R. Deputazione veneta di storia patria. Monumenti storici, serie IV (Miscellanea), Venezia, 1894., str. 20.

rina i legata bratima i darovatelja više nisu bili dovoljni za njezino samostalno djelovanje. Odjel hospicija namijenjen zbrinjavanju bolesnika postao je neodgovarajući za pružanje kvalitetne bolničke njege, pa je njegovo djelovanje i postojanje dovedeno u pitanje. Istodobno, upravna vlast u Udinama nastojala je favoriziranjem isključivo jedne, za bolesničku njegu posebno određene, bratovštine S. Maria Misericordia e Pauperibus Christi detur²³, objediniti sve dotadašnje male i neefikasne hospitale u jedinstvenu i suvremenijim načelima prilagođenu gradsku bolnicu. Godine 1775. bratovštine sv. Antuna opata, kovačka udruga sv. Nikole i slavenska bratovština sv. Jeronima ukinute su dekretom gradskih vlasti Udina. Njihovi su prihodi pridruženi toj bratovštini S. Maria Misericordia koja otada djeluje kao jedinstvena i samostalna gradska bolnica za čitavo područje grada Udina. U trenutku ukidanja bratovština slavenska je udruga imala ubilježen skroman godišnji prihod od 537,11 lira, što je, čak i u odnosu na ostale dvije ukinute bratovštine, bila neznatna i za bilo kakvo daljnje djelovanje nedovoljna svota. Godine 1798. nekadašnja bratimska zgrada Slavena preuređena je za konačište. Stara vrata su proširena, čime je nestao natpis u spomen na liječnika Dianu. Freska s prikazom sv. Jeronima je prekrivena žbukom, pa je puno poslije (1905.), na intervenciju tadašnje vlasnice zgrade – Cecilije de Prampero, ponovno otkrivena. Godine 1935. udinska komuna je proširivala ulicu S. Francesco i srušila dio zgrada koje su bile okrenute prema crkvi Madonna della Purità. Vlasnici zgrada na uglu ulice povjerali su arhitektu Pietru Zaniniju uređenje otkrivenog i djelomično urušenog ugla. Tada je, iznad mjesta na kojem su se nalazila vrata bratimske zgrade, sagrađena mala terasa te je freska (zaslugom vlasnice zgrade kontese Vittorie de Prampero) premještena na zid koji se nalazio iznad terase. Naposljetku, 1950. godine je, prema projektu arhitekta Zaninija, ugao ulice temeljito promijenjen. Na mjestu terase napravljen je slobodan prostor, kako bi freska, prethodnim pregradnjama potisnuta u arhitektonske sklopove koji su je potpuno potiskivali i činili neprimjetnom, djelovala samostalnije i puno više došla do izražaja²⁴.

U Gradskoj biblioteci u Udinama, u arhivskom fondu prenesenom iz Gradske bolnice, čuva se u rukopisu statut slavenske bratovštine sv. Jeronima. Sačuvani tekst statuta potječe iz 1479. godine, kad je ponovno prepisan i od udinskih vlasti potvrđen već postojeći pravilnik bratovštine. Rukopis statuta sačuvan je u obliku kodeksa bez ovitka, veličine 188 x 245 mm. Osim statuta, u kodeksu je prijepis dekreta Giovannija Ema, tada vrhovnog mletačkog civilnog upravitelja Furlanije iz 5. 3. 1479. godine, kojim se potvrđuje tekst statuta i odobrava rad bratovštine. Osim te, kodeks sadrži i druge, za djelovanje bratovštine važne odluke i potvrde udinskih vlasti (20. 1. i 19. 11. 1546.). Prva je stranica statuta, kako je to uobičajeno prilikom pisanja statuta ondašnjih bratovština, ukrašena minijaturom. U središtu minijature prikazano je, u ikonografskoj formi tzv. Prijestolja milosti, Trojstvo sa sjedećim likom Boga Oca koji na koljenima drži Krista razapeta na križu. Između njegovih usta i vrha križa stoji golubica, simbol Duha

²³ Statut bratovštine objavljuje G. Fabris u spomenutom radu *Codici e manoscritti...*, str. 48–49.

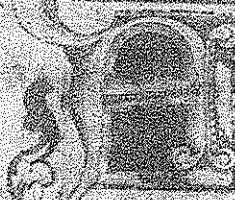
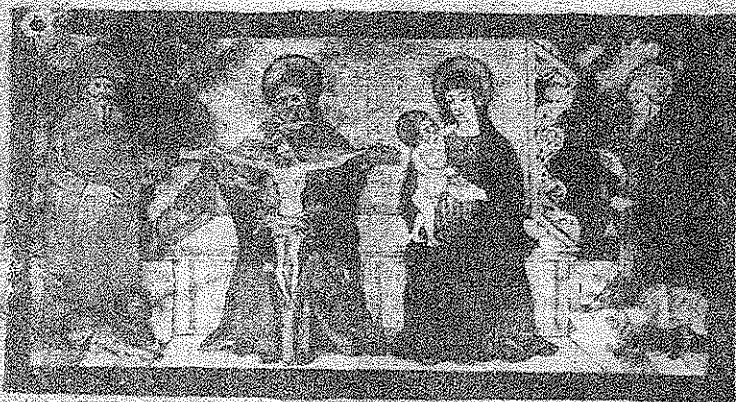
²⁴ P. Someda de MARCO: nav. dj., str. 7.

Svetoga. Kraj Trojstva je prikazan lik Djevice na tronu s Djetetom u naručju. Na lijevoj strani nalazi se lik sv. Jeronima, odjevenog u kardinalsku togu, s knjigom u lijevoj ruci i lavom kraj nogu. Na desnoj strani minijature prikazan je sv. Antun opat, otac monaštva, s kukuljicom i tipičnim monaškim habitom. U ruci nosi zvonce koje označava svečevu sposobnost istjerivanja zlih duhova. Svinja, naslikana uz svečeve noge, predočuje demone požude i proždrljivosti i znak je svečeve pobjede nad grijehom.

Statut ima ukupno 24 odredbe (kapitula, članka) prepisanih, kako se precizno navodi na završetku, 13. veljače 1479. godine, u vrijeme rizničara bratovštine postolara Jakova iz Škofje Loke i predstojnika svječara Ivana.

Početna, minijaturom ukrašena stranica statuta započinje invokacijom u kojoj se zazivaju imena dvojice glavnih zaštitnika bratovštine sv. Jeronima i sv. Antuna opata. Spomenuto je zatim kako se »časna slavenska bratovština« u Udinama okuplja u crkvi sv. Petra mučenika pri oltaru sv. Antuna opata te se precizno navodi datum započinjanja samostalnog djelovanja bratovštine – 17. rujna 1452. godine. Na dnu početne stranice drugim je rukopisom naknadno dodana bilješka o premještanju sjedišta bratovštine u udinsku katedralu na oltar sv. Jeronima.

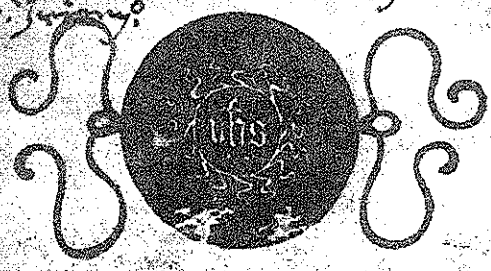
Prve dvije odredbe statuta odnose se na izbor vodećih dužnosnika bratovštine koji se biraju na skupštini svih bratima u božićne dane. Najvišu vlast u bratovštini obnašaju rizničar i predstojnik (koji se najčešće nazivaju skupnim imenom – rizničari), a pomoćnici su im (po)dređena dva prisjednika. Osim tih vodećih dužnosnika, vijeće bratovštine čini 12 članova (nadzornika) koji, kada se skupe više od polovice, mogu donositi odluke o manje važnim stvarima za djelovanje bratovštine. Dužnosnici su ovlašteni za ispunjavanje vjerskih običaja bratovštine: kod kapelana naručuju mise u dane glavnih crkvenih blagdana ili u dane zapisane u godišnjacima bratovštine, pozivaju bratime da se u propisane dane okupe na zajedničkom bdjenju i budu nazočni u procesijama. Kako je jedna od osnovnih zadaća bratovštine karitativna djelatnost odnosno pomaganje siromašnim i bolesnim članovima, nekoliko se odredbi statuta posebno bavi načinom zbrinjavanja braće i sestara koji se zateknu u oskudici i bolesti. Ako je neki član bio bolestan, običavalo se, na troškove bratovštine, bolesnika ili bolesnicu dovesti u bratimsku kuću (hospicij) te ga ondje njegovati i zbrinjavati sve dok ne ozdravi. Iako statut nalaže bratimima dobrog imovnog statusa povrat novca utrošenog za njihovo liječenje, dopušta se, za zbrinjavanje onih kojima je pomoć potrebita a sami nemaju dovoljno sredstava, da bratovština u zalog položi čak i križ – zasigurno najdragocjeniju bratimsku relikviju. Prikupljanje miraza za djevojke iz siromašnih obitelji također je zadaća bratovštine, pri čemu se uvijek pomno pazi na imovne mogućnosti bratovštine, ali i na dobar glas i ponašanje djevojke. Nazočnost posljednjem ispraćaju pokojnog bratima ili sestre također se ubrajala u ustaljene i svim bratovštinama zajedničke obveze. Stoga, prema pravilniku slavenske bratovštine, za sve koji nisu nazočni pokopu pokojnog subrata, kazna iznosi – za većinu prekršaja uobičajenu – jednu libru ulja. Također, ako neki od braće boravi ili stanuje izvan grada (do dvadeset milja), bratovština ga je obvezatna pokopati ili biti nazočna na pokopu. Za ispunjenje tih obveza bratovštine prema bolesnim, siromašnim ili pokojnim članovima, brine se vodeći dužnosnik, odnosno rizničar bratovštine. Stoga, ako rizničar propusti zbrinuti ili posjetiti bolesnog

Del nome dela merabile e sanctissima trinitate.
 et dela gloriosissima uergene maria. Et de mi
 ser Sancto Hieronimo padre et protector no
 stro. Et de miser Sancto Antonio abate 7 ce
 tutti li sancti Amen.

Stati sono li capitoli et statuti dela ueneranda fra
 terna dela sebrauoni celebrata in la chiesa di sancto
 marino ad altare de Sancto Antonio in Venezia
 qual fu chomenzada in el anno quattrociento cinquante
 et due. Nel uice e sette di Septembrio. In Vni Dome
 ca in la dictione quindatecima.

*al pape colomen i Gorgia magora al abate
 et mag. S. Jeronimo.*

Naslovna stranica statuta bratovštine sv. Jeronima. Minijatura prikazuje Sv. Trojstvo, Djevicu s Djetetom, sv. Jeronima i sv. Antuna opata

bratima, plaća kaznu od jedne libre voska ili se, ako ne omogući da bratim na samrti primi posljednju pomast, trajno isključuje iz bratovštine. Zajednica strogo nadzire ponašanje i međusobne odnose svojih članova. Stoga je strogo zabranjeno međusobno kockanje za novac ili vođenje sporova između članova bratovštine. Ako spor između dva bratima ipak izbije, bratovština ih je dužna pokušati pomiriti i pronaći najprikladnije rješenje. Naposljetku, statut bratovštine propisuje i godišnju članarinu za sve bratime i sestre koja iznosi (za muškarce i žene jednako) nevelikih i zasigurno svima dostupnih 12 solida. Tijekom odlaska i privremenog izbivanja iz grada, član bratovštine, nakon što svoj odlazak najavi rizničarima, nije obvezatan (osim na dobrovoljnoj osnovi) plaćati članarinu. Ipak, za sve one koji članarinu ne plaćaju redovito, statut prijeti gubljenjem mjesta, odnosno isključivanjem iz zajednice.

Statut bratovštine Slavena objavljen je, kao što smo već upozorili, u tri različite studije. Prvi je na tekst upozorio i cjelovit prijepis objavio Giovanni Fabris 1907. godine. Zatim je, 1940. godine, Anton Urbanc u slovenskom časopisu objavio Fabrisov prijepis statuta i njegov prijevod na slovenski jezik. Napokon, Giovanni Battista Corgnali u radu istog godišta (1940.) objavljuje svoje čitanje teksta statuta. Razlike u odnosu na Fabrisov prijepis nisu brojne i ne unose nikakve bitne promjene u sadržaju teksta²⁵.

Corgnalijeve zamjerke Urbancu, izrečene u tom radu, odnose se na pojedine dijelove Urbančeva prijevoda statuta s talijanskog na slovenski jezik. Najčešće je riječ o ispuštanju nekih riječi ili pogrešnom prijevodu i tumačenju pojedinih rečenica. Iako su Corgnalijeve primjedbe uglavnom točne, vidi se da se one ponajprije odnose na jezične pogreške te bitno ne utječu na ukupan smisao sadržaja statuta. Stoga Corgnalijeva ocjena Urbančeva rada kao proslavenskoga te prije svega antifurlanskog/talijanskog – nema nikakvu ozbiljnu podlogu u tom prijevodu statuta.

²⁵ Corgnali navodi ukupno 17 riječi koje je pročitao drukčije od Fabrisa. Navodimo ih istim redoslijedom kao i Corgnali (prva riječ je iz Fabrisova, a druga iz Corgnalijeva prijepisa):

iz invokacije: Piero – Pietro;

ibid.: Ciesa mazor – Giesa Mazore

ibid.: hieronimo – hieronymo

ibid.: diction – dictione

član 1.: eleçer – elezer

ibid.: perpetuamente de la – perpetualmente dela

član 4.: ala processione – ale processione

član 7.: condemnato – condemnado

član 12.: suruivesse – superuivesse

član 14.: far la pase – far far la pase

ibid.: confraternita – confraternidade

član 15.: Nadal – Nadale

član 17.: aidarla e trazerla – aidarla a maridare e trazerla

član 19.: nissun – nisun

član 20.: elo – lo

član 21.: confraterdidade – confraternidade

član 23.: fora – fori.

Usp. G. B. CORGNALI: *Lo Statuto della confraternita di S. Girolamo degli Schiavoni*, str. 200.

Primo de quatro tempore de oratione se trahe
gratia de misericordia de uno Intra el qual
fraternita Et de quicquid se de uno Camerario
e vno Vuoz per suo compagno li quali debiano ministrare
per vno anno e se alguno de los non uollesse exercere
tale officio chel sia puuto perpetuamente de la fraternita

Item se dice de qdoy astanti 300 annos de apud
deli sopra serui Camerari e debiano obidire la sopra
serui e star con lui ala bancha dele tualme ogni ala
ma domenga del mese e far du vna messa .

Item li dicti Camerari die far du Anchora ogni
lunedi da por le quatro tempore vna messa e tunc
le feste dela uerzene Maria ogni uolta una messa .
di de miser Sancto Ieronimo vna messa Camerari .
di de Sancto Antonio vna messa . Et di de la morte
vna messa . E por le messe che sono ordinate in suso lo
Chicapan e Anuersary . Equanto sera dote le messe de
li luni dele quatro tempore per ogni uolta se abia tunc
le sue uzilie . 7 tutti li fradelli 7 sorelle se debiano ri
trouar ale dote messe 7 uzilie .

Item tutti li fradelli sono obligati Andar ale pra
sione ordinatamente Et maxime chome el di de

Časopisi u kojima su objavljeni prijepisi ili prijevod statuta teže su dostupni hrvatskoj znanstvenoj javnosti. Odlučili smo, stoga, služeći se fotokopijama statuta bratovštine objavljenim u Urbančevu radu, načiniti vlastito kritičko čitanje cjelokupnog teksta te ga ovdje objaviti zajedno s tekstem prijevoda na hrvatski jezik. U obzir smo uzeli i Fabrisovo i Corgnalijevo čitanje statuta. Kako smo na Fabrisove i Corgnalijeve različitosti već upozorili, ovdje ćemo, ravnajući se prema boljem i preciznijem Corgnalijevo prijepisu, upozoriti samo na njegove i naše razlike u čitanju teksta statuta. Razlike nisu brojne te bitno ne mijenjaju smisao i sadržaj teksta.²⁶

U prilogu rada objavljujemo prijepis statuta slavenske bratovštine sv. Jeronima i njegov prijevod na hrvatski jezik.

PRILOG

Al nome dela inefabile e sanctissima trinitade, et dela gloriosissima uerzene Maria, et de miser sancto Iheronimo padre et protector nostro, et de miser sancto Antonio abbate, et de tutti li sancti. Amen.

Qvesti sono li capitoli et statuti dela ueneranda fraternita deli schiauoni celebrata in la giesia di sancto Pietro martire ad altare de sancto Antonio in Vdene (*drugim rukopisom dodana bilješka na kraju teksta*: et al presente celebrata in Giesia mazore al altare de miser s. Hieronimo) la qual fu chomezada in el mille quatrocento cinquanta et due, adi diece e sette di septembrio, in vna domenega, in la dictione quintadecima.

U ime neizrecivog i presvetog Trojstva i preslavne Djevice Marije i gospodina sv. Jeronima – oca i zaštitnika našeg, gospodina sv. Antuna opata i svih Svetih – Amen.

Ovo su odredbe i pravila časne slavenske bratovštine, štovane u crkvi sv. Petra mučenika pri oltaru sv. Antuna u Udinama (a trenutačno štovane u katedrali pri oltaru gospodina sv. Jeronima) koja je osnovana 1452. godine, 17. rujna, u nedjelju, 15. indikcije.

²⁶ Navodimo redom razlike u našem i Corgnalijevo čitanju teksta (prva riječ je iz Corgnalijeva, a druga iz našeg prijepisa):

uvodni tekst: qvesti – qvesti

ibid.: Hieronymo – Hieronimo

ibid.: Giesia mazore – Giesia mazore

ibid.: Mille – Mille

član 3.: dapoy – da poy

član 7.: disobediende – disobediende

član 9.: libra una – libra vna

član 10.: privadi – priuadi

član 11.: infermo non andassi – infermo et non andassi

član 19.: Fo fato in vno – fo fatto in vno

član 23.: de fori de la patria – de fori dela patria.

1. Primo, ale quatro tempore de Nadale se die congregar tutta la uniuersita deli fradelli in la chasa dela fraternita, e li diligentamente se die elezer vno camera-ro e vno prior per suo compagno, li quali debiano ministrar per vno anno, e se al-guno delor non uolesse acetar quello tale officio, chel sia priuado perpetualmente dela fraternita.

2. Item, se die elezer doy astanti, zoe coadiutori apresso deli sopra scritti ca-merari, e debiano obedire li sopra scritti, e star con lui ala bancha dele tauoline ogni ultima domenega del mese, e far dir vna messa.

3. Item, li ditti camerari die far dir an-chora ogni lunidi da poy le quatro tempo-re vna messa, e tutte le feste dela uerzene Maria ogni volta una messa, elo di de miser sancto Ieronimo vna messa canta-da, elo di de sancto Antonio vna messa, elo di deli morti vna messa, epoy le mes-se che sono ordinade in suso lo chatapan e anuersarii. Equando sera dete le messe de li luni dele quatro tempore per ogni uolta se debia dire le sue uizilie, et tutti li confradelli et consorelle se debiano ri-trouar ale ditte mese et uizilie.

4. Item, (*kasnije dopisano*: che) tutti li fradelli sono (*kasnije ispravljeno*: siano) obligadi andar ale processione ordinada-

1. Prvo, za božićnih kvatri²⁷ mora se održati vijeće svih bratima u bratimskoj kući, gdje moraju pažljivo biti izabrani rizničar i sudrug mu predstojnik, koji će upravljati godinu dana, a ako jedan od njih ne bi htio prihvatiti tu službu, neka se trajno isključi iz bratovštine.

2. Isto tako, moraju se izabrati i dva prisjednika, to jest pomoćnika navedenim rizničarima, koji moraju slušati navedene, s njima biti nazočni zasjedanju odbo-ra²⁸ svake posljednje nedjelje u mjesecu te dati da se održi jedna misa.

3. Osim toga, ti rizničari moraju dati da se održi po jedna misa i svakog pone-djeljka koji slijedi kvatre, po jedna misa za svaki blagdan Djevice Marije te pjeva-na misa na dan gospodina sv. Jeronima, jedna misa na dan sv. Antuna, jedna misa na Dušni dan te, najzad, mise koje su propisane u bratimskim knjigama²⁹ i na godišnjice.³⁰ A kada se budu održavale mise ponedjeljkom koji slijedi kvatre, svaki put će se morati zakazati bdjenje te su svi bratimi i sestre dužni doći na te mise i bdjenja.

4. Zatim, svi su bratimi dužni redovito sudjelovati u procesijama, a osobito na dan Tijelova, sv. Ivana Krstitelja i sv. Roka te u svim ostalim propisanim procesijama i u onima koje će se ubuduće

²⁷ Kvatre: *quattro tempora* (tal.), *ieiunim quattuor temporum* (lat.) – tri dana posta i pokore (ponedjeljak, petak i subota) na početku svakog godišnjeg doba. Proletne kvatre padaju u ožujku, ljetne u lipnju, jesenske u rujnu, a zimske u prosincu. U liturgiji se nazivaju i *ferie maiores privilegiate*.

²⁸ »Biti nazočan na zasjedanju odbora« je interpretacija od »... star con lui ala bancha dele tauoline...«, doslovno: »biti s njim (njima) na klupi od (pored/ispred) malih stolova«. »Banca dele tauoline« može se shvatiti kao upravno/nadzorno tijelo, ali i sud odnosno odbor. Ovaj opis se odnosi na raspored namještaja, a ujedno označava i mjesto koje je zauzimao odbor u odnosu na članstvo.

²⁹ *Chatapan* označuje bratimsku knjigu u koju su se tijekom svake tekuće godine upisivali prihodi i rashodi bratovštine, sastav vodećih dužnosnika, prilozi pojedinih bratima te drugi sadržaji i događaji iz svakodnevnog života i djelovanja bratovštine.

³⁰ Godišnjice odnosno mise u spomen na istaknutije bratime, prije svega darovatelje bratovštine, također su se upisivale u bratimske knjige. Mise su se održavale prilikom godišnjica rođenja ili smrti zaslužnih bratima.

mente, et maxime chome el di delo Corpo del nostro Signore, et de sancto Zuane Baptista, et de sancto Rocho, et alchuni altri processioni ordinadi, et qual se ordinara – in pena de libra vna de olio.

5. Item, azoche nissuna cossa temporale impedissa le opere dela misericordia, la ditta fraternitade sia obligada de souegnir a ogni fradello e sorella in la sua necessita. Et sel fosse alchuno dela fraternita infermo, qual non auesse redutto o uero da spender, la fraternita lo die tuor in chasa e souegnirlo. Et choloro che reueua tal beneficio dela fraternita, siano obligadi de render et restituir li danari li quali seranno spendudi per loro, poranno chomodamente, azo chel se possa mantener e souegnir altri piu miserabili di color, li quali ano qualche chossa de restituir, e seli non anno lo modo, chela fradaglia, lassando ogni necessita, die impegnar fina la crose per souegnir ali fradelli e sorelle miserabili.

6. Item, se alchuno fradello o sorella se amalasse o morisse in la patria, lonzi vinti miglia fora de Vdene, chela ditta fraternita sia obligada de andar per lo ditto o a sepeirlo, sel non hauesse lo modo de sua faculta, o saluo che li heredi, ouer soy parenti o altri amici, tal diligentia non fesseno.

7. Item, quando se troua nessuno amalado in la terra da Vdene, dela fradaia tutti li fradelli sono obligadi de andar, do aldi o ala note, a tignerge compagnia in aregola per certe hore per fin chelo guarischa, e secondo che ordena li chamerari, e choluy che disobediende ali chamerari, sie condannado vna libra de olio, saluo che fosse suspecto de morbo, e se pur lo fosse

odrediti – pod kaznom od jedne libre ulja.

5. Isto tako, kako nijedna svjetovna stvar ne bi ometala djela milosrđa, ta je bratovština dužna pomagati svakom bratimu i svakoj sestri u oskudici, a kad bi nekoga iz bratovštine zadesila bolest i ne bi imao prihoda, odnosno novaca za troškove, bratovština ga mora primiti u kuću i pomoći mu. A oni koji će dobiti takvo dobročinstvo od bratovštine, moraju biti dužni uzvratiti, to jest vratiti novac koji će se za njih potrošiti – ako će biti u stanju – kako bi se moglo uzdržavati i pomagati drugima, siromašnijima od njih, koji će naći nešto i za povrat. Ako ne pronađu načina (za povrat novca), neka bratovština – ublažavajući svaku potrebu – založi čak i križ, kako bi pomogla najsiromašnijoj braći i sestrama.

6. Kad bi se koji bratim ili sestra razbolio ili umro u domovini³¹ – (do) dvadeset milja daleko od Udina – ta je bratovština dužna otići po njega ili ga pokopati, i to kad ne bi mogao iz vlastitih sredstava ili ako nasljednici, odnosno njegovi rođaci ili drugi prijatelji ne bi izvršili tu dužnost.

7. Kad je netko iz bratovštine bolestan u udinskoj zemlji, svi su bratimi dužni otići – dvoje danju ili noću – činiti mu društvo po nekoliko sati sve dok ne ozdravi, prema tome kako odrede rizničari. A onaj tko ne posluša rizničare, bit će kažnjen jednom librom ulja, osim kad bi se posumnjalo da je (i on) zaražen. Kad bi bio zaražen, bratovština mu mora pomagati onako kao što je dužna (činiti u takvim slučajevima).

³¹ »Patria« – domovina, vjerojatno Furlanija. Naime, nije vjerojatno da se u ovom slučaju pojam »domovina« odnosi na neki entički ili nacionalni teritorij u suvremenom smislu riječi.

amorba, la fradaia die farge bene de fora uia.

8. Item, tutti quelli che non uigniranno a compagnar lo corpo morto, quando saran- no chomandadi, die pagar libra vna de olio.

9. Item, sono dodese del conseglio, zoe prouededor, quando uien piu dela mita deli ditti, li possano far vna deliberation, zoe de cosse minime e non ponderose, e qualunque non uiene in conseglio quando e chiama die pagar libra vna de olio.

10. Item, seli chamerari per loro negligentia lassasse morire sença li ordini dela sancta giesia, siano priuadi perpetuamente.

11. Item, seli chamerari sapiando alchuno infermo, et non andassi a uisitar o proueder con diligentia, che chadauno di loro pagi libra vna di zera.

12. Item, se alchuno dela fraternita morisse senza heredi, ouer sença testamento, che la fradaia debia et possa succeder, et tal modo a tutti fradelli e sorelle se die recordar quando el si fa scriuer in la fraternita. Et se intende morir senza heredi, ab intestato etiamdio se dela sua propria parentela consanguinita et cognatione suppe(er)uiuesse alchuno, qual non fusse conzonto in terzo grado al ditto confradello o uero consorore defuncto o uero defuncta.

13. Item, nissun fradello non die zugar vno con laltro per danari, sotto pena de libra vna de olio.

14. Item, sel fosse alchun fradello che fesse quaston uno con laltro, essi debiano pagar libra vna dolio, ela fraternita li die far far pase. E per qual che manchasse che non se fazesse la dita pase, elo fosse condannado vna libra de zera, o sechondo paresse ali fradelli. Et fin tanto chelo non fusse reconciliado, non habia

8. Svi koji neće doći na ispračaj mrtvog tijela – kad im se naredi – morat će platiti jednu libru ulja.

9. Dvanaest je članova vijeća, to jest nadzornika, pa kad ih dođe više od polovice, mogu donositi odluke, ali o malim i manje važnim stvarima, a svatko tko – na poziv – ne dođe u vijeće, mora platiti jednu libru ulja.

10. Ako rizničari – zbog vlastitog nemara – dopuste da netko umre bez otajstava svete crkve, moraju se trajno isključiti.

11. Ako rizničari saznaju da je netko bolestan te ga ne posjete odnosno dobro ne zbrinu, svatko od njih mora platiti po jednu libru voska.

12. Ako netko iz bratovštine umre bez nasljednika, odnosno bez oporuke, bratovština ga mora i može naslijediti, pa se to načelo mora spomenuti svim bratimima i sestrama prilikom upisa u bratovštinu. A ako namjeravaju umrijeti bez oporučnih nasljednika, iako ih može nadživjeti njihova vlastita rodbina po krvi ili po bračnom drugu, neće ga/je moći naslijediti nitko tko nije (barem) u trećem koljenu srodstva s rečenim pokojnim bratimom, odnosno pokojnom sestrom.

13. Niti jedan bratim se ne smije kockati s drugim bratimom za novac – pod prijetnjom kazne od jedne libre ulja.

14. Kad bi neki bratim bio u sporu s drugim, moraju platiti jednu libru ulja, a bratovština ih mora pomiriti. A kad bi jedan bio kriv za nesklapanje tog mira, taj bi se morao kazniti jednom librom voska, ili kako će se već činiti bratimima. I sve dok se taj ne pomiri, ne smije imati mjesto niti kakvog posla u toj bratovštini.

logo, ne affar alchuno in la ditta confraternitate.

15. Item, ogni chameraro sia obligado, sotto pena de mezo miere de olio, de hauer ala piu longa fatti le sue razone per tutte le feste di Nadale, et hauer fatto bon el suo ministerio. Altra mente sia perpetualmente in habele et in capace de alchun officio in la ditta confraternitate.

16. Item, se fusse in la fraternita alchuna persona miserabile, et ela ben non fusse amala, che la fraternita ge debia sochorere et aidirla.

17. Item, se nissun dela fraternita hauesse qualche fiola de maridare, e chelo non hauesse con che maridarla, chela fraternita – sechondo la sua possibilita – die aidarla a maridare, e trazerla a honore conueniente mente, habiandose sempre rispetto ale condicion loro.

18. Item, li chamerari che se fanno ogni anno non se die meter in questo officio sel non a massaria, et habitatione e stabilita competente, in tal modo chel non sia suspecto che per miseria et pouertà elo faza barataria o fraude ala confraternita predita. Et sopra tutto chelo non sia zugador ne dissipador de beni, ma uno bon et utel padre de fameia con logo et fogo in la terra de Vdene, et de bona fama et laudeuol opinione.

19. Qvi si de notar che homeni che ano massaria pagano soldi XII alanno; et tutte le femene, e donzelle e fantesche pagano soldi XII. E tutti lauoranti, e famegli e quelli che non anno massaria, per chason che se nisun se amala di subito sono in la chasa dela fraternita, fo fatto in vno conseio zenerale, che per questo rispetto, quelli tali se offersi de pagar de pi, e fu metu al anno per chada vno soldi XXIII.

20. Item, ogni quatro tempore il chamerari die far consiglio zeneral, azo sel fus-

15. Dužnost je svakog rizničara – pod prijetnjom kazne od pola mjere ulja – izvršavati vlastite ovlasti u roku koji uključuje i božićne blagdane i očekuje se da će dobro obavljati svoju zadaću. U protivnom, mora se trajno isključiti i onemogućiti mu obavljanje bilo koje dužnosti u toj bratovštini.

16. Kad bi u bratovštini bila koja siromašna osoba, iako ne i bolesna, bratovština joj mora priteći u pomoć i zbrinuti je.

17. Ako netko iz bratovštine ima kćer za udaju, a sam nema sredstava za njezinu udaju, bratovština joj – prema svojim mogućnostima – mora pomoći i dovesti je prikladno do bračne časti, pritom uvijek vodeći računa o svojem statusu.

18. Rizničari koji se biraju svake godine ne smiju se birati na ovu dužnost ako nemaju nekretnine, stan i odgovarajući položaj, tako da ih se ne bi sumnjicalo da – zbog neimaštine i siromaštva – varaju i potkradaju bratovštinu. Osobito ne smiju biti kockari ili raspikuće, već dobri i skromni očevi obitelji – s kućištem i ognjištem u udinskom kraju te na dobrom i hvale vrijednom glasu.

19. Tu valja istaknuti da osobe koje posjeduju nekretnine plaćaju 12 solida godišnje, pa i svaka žena, djevojka ili sluskinja plaća 12 solida. Svi radnici, sluge i drugi koji nemaju nekretnine, ako se razbole, moraju odmah doći u bratimsku kuću, a održano je jedno opće vijeće na kojem su se oni ponudili da će plaćati više i određeno je svakom od njih da plaća 24 solida godišnje.

20. Za svake kvatre rizničari moraju sazvati opće vijeće, kako bi svaki bratim koji bi želio iznijeti bratovštini neki koristan prijedlog – mogao to učiniti.

se alchuno fradello che uolesse richordare alchuna cossa utele ala fraternita, lo possa richordare.

21. Item, sel fusse alchuno fradello che straportasse, o accusasse, o riuelasse lo conseio a nissuna persona die pagar libra vna di zera, et fin chelo non hauera pagata non possa may participar de alchuno conseio, ne honor, ne emolumento in dita confraternitate.

22. Item, che ziaschaduno deli confradelli et consorore siano astretti, secondo la forma dela leze, confessarse et comunicarse almancho vna uolta al anno. Altramente siano inhabele al consortio preditto. Et se auisati per lo prior non se confessaranno et comunicaranno, siano di subito rebutati, et de ogni chomodo, honor et emolumento priuati de dita fraternitate.

23. Item, se alchuno confradello e consorore se partisse dela patria, zoe per stantiar per qualchi tempi per ello in altro logo de fori de la patria, esso di debia presentar ali chamerari o uero ali astanti e pigliar licentia dela confraterna, e tanto tempo cheli stano per stancia di fori non è obligado de pagar la tauolina, se non tanto quanto elo uol fare de elimosina di sua volunta. Ma chome elo e tornado anchora se die presentar e far trouar la

21. Kad bi koji bratim odgodio zasjedanje, optuzio ili ogovarao³² vijeće s nekom osobom, morao bi platiti jednu libru voska, a dok je ne plati, ne može biti nazočan niti na jednom vijeću, ni časti, ni plaći u toj bratovštini.

22. Svaki bratim i sestra su obvezatni – u skladu sa zakonskim propisom – ispovijedati se i pričestiti barem jednom godišnje. U protivnom su nepodobni za tu zajednicu. A ako se ni nakon predstojnikova upozorenja ne ispovijede i pričeste, moraju se odmah odbaciti i mora im se ukinuti svaka povlastica, čast ili plaća u toj bratovštini.

23. Kad bi koji bratim ili sestra otišli iz domovine,³³ to jest zbog privremenog pribivanja u nekom drugom mjestu izvan domovine, moraju pristupiti rizničarima, odnosno prisjednicima i dobiti odobrenje bratovštine, pa za vrijeme odsutnosti nisu obvezatni plaćati članarinu,³⁴ osim svote koju žele svojevolarno dati kao milostinju. Ali kad se vrate, moraju ponovno pristupiti, zatražiti da im se odredi mjesto³⁵ i započeti plaćati za ono vrijeme koje će ostati u domovini.

³² Rivelare (tal.) – objaviti, otkriti, odati; prema kontekstu: ogovarati.

³³ »Patria« – domovina; Furlanija. Prema kontekstu: odlazak na područje pod jurisdikcijom nekog drugog grada. Prema značenju ovog člana (prestanak plaćanja članarine i gubitak mjesta u bratovštini tijekom privremenog izbjivanja), pojam »domovina« moglo bi se dovesti u svezu s članom 6. Dakle, ako bratim ode s područja do 20 milja udaljenog od Udina, u slučaju njegove bolesti ili smrti prestaju važiti obveze bratovštine te stoga i on može odustati od plaćanja članarine. Kad se vrati na područje grada ili na područje do 20 milja udaljeno od Udina, bratim može ponovno zatražiti uključanje u bratovštinu (da mu se nađe mjesto) te, kad plati članarinu, počinju vrijediti i obveze koje je bratovština imala prije njegove odjave.

³⁴ »Tauolina« (mletački) – umanjena od imenice »tavola« (stol). Interpretacija prvog pojavljivanja ovog izraza (bilj. 28) je odbor, a sada je očito, riječ o novčanom iznosu koji članovi plaćaju bratovštini radi održavanja vlastitog mjesta u klupi (crkvi), što je ujedno i znak njihove pripadnosti bratovštini.

³⁵ »Taulina« ovdje ne može označavati članarinu, već mjesto u klupi koje je član izgubio u trenutku kad je donio odobrenje bratovštine da ode iz grada i kad je prestao plaćati članarinu.

sua tauolina, et chomenzar a pagar per el tempo che stara in la patria.

24. Item, qual confradello e consorella non pagasse ogni quatro tempore, o almancho in chao del anno non schodera la sua tauolina possando, sia priuado dela fraternita.

Qvesti capituli forono recopiadi sotto la chameraria de maistro Iachomo de Loch chaligaro et pr(i)or maistro Zuani candelaro a perpetual memoria in 1479, adi 13 Febraro.

24. Kad neki bratim ili sestra ne bi placali svake kvatre i kad bi na kraju godine ostali dužni svoju članarinu, a bili su u mogućnosti platiti, moraju se isključiti iz bratovštine.

Ove odredbe prepisane su u vrijeme rizičara majstora Jakova postolara iz Škofje Loke i predstojnika majstora Ivana svječara. Na vječni spomen, 1479., dana 13. veljače.

Riassunto

LA CONFRATERNITA DI S. GEROLAMO A UDINE

Nell'introduzione vengono rilevati gli intensi rapporti e i profondi legami tra le regioni croate e slovene ed i Friuli durante il medioevo, il corso e l'intensità della colonizzazione slava, come pure le tracce della toponomastica slava nei villaggi friulani. Viene illustrato il tempo in cui venne fondata (nell'anno 1452) e l'evoluzione storica della confraternita slava di S. Gerolamo a Udine, il suo patrimonio artistico e lo statuto copiato nel 1479. Gli autori accennano criticamente i saggi degli storici sloveni ed italiani riguardanti il medesimo argomento. In supplemento viene riportata la trascrizione del testo originale e la traduzione croata del detto statuto.